

тисяч прихильників.

У випадку ідеології, яку просуває китайський лідер Сі Цзіньпін, історія знову починає розумітися універсально, тільки місце Заходу вже не на фініші історії. З погляду інклюзивної моделі глобалізації, представленої у виступі Сі на Давоському форумі у 2017 році, історія людства є універсальною, це не історія окремих цивілізацій. З іншого боку, ставиться під сумнів необхідна першість Заходу в історичному процесі – якщо колись саме західні країни перебували на вістрі та гуртували навколо себе інших, то нині цю місію історія поклала на Китай. Перебирання на себе повноважень історичного суб'єкта збігається із перебиранням повноважень еталона етики – партійні ідеологи ще у 2013 році запропонували альтернативну систему цінностей, яка також може стати універсальною. Сьогодні загроза домінування Китаю у визначенні загальнолюдських цінностей та прав людини, помножена на вихід США з Ради в справах прав людини, уже гостро дискутується на західних майданчиках.

Отже, якщо спочатку західне бачення універсальної історії із собою на чолі було піддане сумніву в межах партикуляристських візій історичного процесу, то сьогодні різні партикулярні проекти починають претендувати на лідерство в глобальному світі та на альтернативну (інклюзивну або ще якусь іншу) глобалізацію. Відтак у них визріває альтернативне бачення історії не в сенсі партикулярного значення Заходу як суб'єкту історії, а в сенсі проголошення завершення доби Заходу та наближення доби, коли суб'єктом історії та очільником глобалізації стане інший регіон.

Філософські наративи у фокусі «історії понять»: пошук комплементарної методології

Олена Ходус, к. соц. наук

Дніпровський національний університет імені

Олеса Гончара (Дніпро)

Філософський дискурс, щоби здобути зацікавленість, «очевидним чином зобов'язаний відгукнутися на виклики сучасної

соціокультурної практики шляхом створення актуальної системи інтерпретаційних ключів». [Ходус 2018, с. 403] На нашу думку, необхідність такої трансгресивної логіки, яка за визначенням змінює усталені принципи епістемологічної роботи, «припускає вихід за межі наявного концептуального апарату, ключові елементи якого, до речі, були сформовані колись раніше, за інших соціальних умов і для інших цілей» [Ходус 2018, с. 20]. Утім, правильним є й те, що актуальна філософська рефлексія в жодному разі не заперечує звернення до вже наявного теоретичного багажу, який цілком може бути джерелом і підґрунтям новітніх дослідницьких підходів. Зважаючи на цей факт, слушною виглядає методологічна позиція, запропонована Зигмунтом Бауманом, згідно з якою «<...> головне сьогодні – не стільки відмова від деяких центральних для сучасної соціальної теорії категорій (це найлегше), скільки звільнення від навичок мислення, пов'язаних із використанням цих категорій» [Бауман 1994, с. 77].

З огляду на вищезазначене, «історія понять» – це широкий методологічний напрям, який виник у межах «лінгвістичного повороту» в соціально-гуманітарних науках другої половини XX століття (Е. Бенвеніст, А. Бікбов, Р. Козеллек, Н. Копосов, Д. Лакофф, М. Джонсон) і має саме такий «звільнювальний» евристичний ефект. Загалом ця дослідницька програма базується на твердженні, що основні поняття мови, які одержують концептуальне ограновування і змістовне наповнення у філософському дискурсі, можна розглядати одночасно і як вираження культурного досвіду в його історичній динаміці, і як чинники, що вибудовують цей досвід у певному напрямі [Персональність 2007, с. 10]. За такої епістемологічної перспективи філософський дискурс (його епістемологічні колізії, «термінологічний транзит», теоретичні (ре)інтерпретації, спектр провідних тематичних сюжетів) виявляє очевидну залежність від репрезентативної епістемі (у термінології Мішеля Фуко), яка зумовлює відповідне дискурсивне оформлення явищ соціального світу й феноменів людського життя. Отже, є прямий взаємозв'язок між семантичними структурами (буденною мовою й мовою науки) й актуальним соціокультурним контекстом як універсумом змістовно-сміслових кодів. У цьому аспекті можна погодитися з думкою О. Бікбова, який зауважує, що «дослідження понять є, по суті, розкодуванням

генезису реальності» [Бикбов 2014, с. 10].

Отже, керуючись методологічною настановою «історії понять», відповідно до якої важливо зрозуміти «не чим є поняття, а як його можна досліджувати» [Бикбов 2014, с. 13], потрібно, передусім, а) зосередитися на (ре)конструкції контексту (герменевтичного цілого) філософського «говоріння» про проблеми соціального та індивідуального буття; б) деконструювати загальний теоретичний ґрунт, на якому базуються легітимні схеми саме такої філософської інтерпретації. Як зазначає сам О. Бикбов, такий метод за своїм евристичним ефектом «повинен розкривати мимовільне відношення між двома типами соціальних структур: поняттєвими й тими, що не можуть відтворюватися поза мовою, але до мови не зводяться, – тобто смисловим і силовим вимірами соціальної практики» [Бикбов 2014, с. 11]. Тільки так, напевно, і можна, з одного боку, простежити «зрушення значень», у яких філософські поняття «схоплюють» ті або інші аспекти буття, а з іншого – осмислити зміни тих буттєвих структур, які номінуються цими поняттями.

Ризикнемо припустити, що саме такий шлях критичної рефлексії робить філософську теорію адекватною тій дійсності, яку вона описує. Водночас правильним є те, що «минуле, хоча й не повторюється повною мірою в сьогоденні, але сьогодення розігрується та породжує методологічні, концептуальні інновації та (ре)інтерпретації» [Ходус 2018, с. 403], які виявляються неможливими без постійного звернення до канонічних історико-філософських сюжетів. Інша річ, що таке «звернення» потребує радикального перегляду класичних гносеологічних принципів та методів пізнання й затвердження нових, серед яких цілком евристичним виглядає метод проблематизації (ідея М. Фуко). Вважаємо, що проблематизація дає змогу дослідити в уже усталених епістемологічних порядках і теоретичних моделях, з одного боку, історію тематизації та наукової артикуляції певної ідеї, а з другого, «історію понять, що могли на неї спиратися» [Фуко 1994, с. 379]. Коротко кажучи, проблематизація у викладі М. Фуко передбачає критичний аналіз «історичних умов», відповідно до яких конституюються різні «форми знання», а також «способи говорити» про актуальні проблеми соціального [Фуко 1994, с. 380]. У контексті розв'язання проблеми історіописання філософії сказане

означає, що «філософське «говоріння» про соціальну реальність повинно відбуватися з урахуванням усіх релевантних теоретичних ресурсів (понять і концептів) – як тих, що склалися раніше, так і сучасних». Такий підхід дає змогу розширити горизонти філософської концептуалізації соціальної реальності, визначити ті її «сингулярні форми» (в термінології М. Фуко), що досі не розглядались» [Ходус 2018, с. 57].

Література:

- 1) Бауман З. Спор о постмодернизме / З. Бауман. – Социологический журнал. – 1994. – № 4. – С. 69-80.
- 2) Бикбов А. Грамматика порядка: Историческая социология понятий, которые меняют нашу реальность / А. Бикбов. – М.: Изд. дом. Высшей школы экономики, 2014. – 432 с.
- 3) Персональность – тема и проблема современной мысли. Персональность. Язык философии в русско-немецком диалоге / под ред. Н. С. Полотникова и А. Хаардта; при участии В. И. Молчанова. – М.: Модест Колеров, 2007. – С. 7-23.
- 4) Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности / пер. с фр., комм. и послесл. С. Табачниковой. – М.: Касталь, 1996. – 448 с.
- 5) Ходус О. В. Феномен приватності: соціально-філософська рефлексія: дис. на здобуття наук. ступеня докт. філос. наук: 09.00. 03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Ходус Олена Володимирівна – Дніпро, 2018. – 529 с.

Методологічна основа «гендерної» жіночої історії: концепт «жіночий час»

Валентина Якубіна, к.ф.н.

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка (Київ)

Хоч слова «історія» і «філософія» жіночого роду, проте, зовсім не таємниця, що майже весь зміст цих гуманітарних дисциплін – простір чоловічих оповідок, текстів та лінійної темпоральності.